– з часом зростає міра суб'єктності особистості і відбувається її виділення як окремого суб'єкта із спільності людей;

– змінюється об'єкт конфлікту (від "бою" за володіння чимось, що забезпечує елементарне виживання роду, до боротьби за моральні абстрактні ідеали);

– збільшується кількість способів вирішення конфлікту. Ключовим же в загальній еволюції конфлікту є право на конфлікт, надбане людиною як суб'єктом. І вже тепер не має значення, хто є партнером по конфлікту: інша людина чи держава, суспільство, окрема соціальна група або власне "Я" цього суб'єкта.

Вважаємо, що огляд поняття конфлікт (від античної цивілізації до сучасної) окрім теоретичного має і практичне значення, тому що воно може впливати і на сучасне уявлення про конфлікт. Встановлення зв'язку між тим, як трактували конфлікт у античні часи і тим, що вкладають у це поняття сучасні цивілізовані люди, показує нам, у якій мірі уявлення про конфлікт сучасної людини спираються на основу знань сьогодення, і у якій мірі наші знання про конфлікт спираються на первісні примітивні уявлення. На нашу думку, повернення до відправних точок у розвитку знань про конфлікт дасть можливість знайти нові підходи у тих випадках, коли здавалося б перед сучасною наукою стають нездоланні перешкоди. Зі всього вищезазначеного виходить, що поняття "конфлікт" виступає квінтесенцією філософського, психологічного, педагогічного, соціального і лінгвістичного підходів, тому що воно є результатом взаємодії індивіда із оточуючою дійсністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мириманова М.С. Конфликтология: Учеб. для студ сред. пед. учеб. заведений / М.С. Мириманова. – М.: Издательский центр.
2. Цой Л. Н. Конфликт как существенная характеристика социальных взаимодействий в условиях инноваций. От инновации к консервации: инноватор в практике / Л. Н. Цой. – Режим доступу : *http://www.conflictmanagement.ru/*
3. Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навч. посібник / М. В. Цюрупа. – К.: Кондор.2004. – 172 с.
4. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 741 с.
5. Хасан Б .И. Конструктивная психология конфликта / Б. И. Хасан. – СПб.: Питер,2003. – 250 с.: ил. – (Серия „Учебное пособие")
6. Петровская Л. А. О понятийной схеме социально – психологического анализа конфликта / Л. А. Петровская // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. – М.,1977. – С.131 – 142.
7. Гришина Н.В. Психология конфликта / Н.В. Гришина. – СПб.: Питер, 2002. – 464 с.
8. Выготский Л.С. Пробема сознания / Л. С. Выготский // Собр. соч. в 6 т.т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1982. – 487 с.
9. Макаренко А.С. Методика организации воспитательного процесса / А.С. Макаренко. – Т.1. – М., 1984.

УДК 378.111

ДО ПИТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КВАЛІФІКАЦІЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І ВІТЧИЗНЯНИЙ КОНТЕКСТ

Михайліченко М.В., к. пед. н., доцент

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

У статті розкрито сучасні напрями діяльності державних інституцій щодо розроблення Національної структури кваліфікацій вищої освіти України, проаналізовано міжнародний досвід країн-учасниць Болонського процесу. Охарактеризовано сучасний досвід України щодо розроблення національної рамки кваліфікацій у контексті Структури кваліфікацій ЄПВО (2005) та Європейських

кваліфікаційних рамок для ціложиттєвої освіти (2008). Закцентовано увагу на дослідженнях проблеми створення НРК у 2005-2009 рр. вітчизняними науковцями з урахуванням тенденцій модернізації законодавства про вищу освіту.

Ключові слова: вища освіта, кваліфікації, структура кваліфікацій, Європейський простір вищої освіти

Михайличенко Н.В. К ВОПРОСУ НАЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ КВАЛИФИКАЦИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: ЕВРОПЕЙСКИЙ И ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ КОНТЕКСТ / Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, Украина.

В статье расскрыты современные направления деятельности государственных учреждений по разработке Национальной структуры квалификаций высшего образования, проанализирован международный опыт стран-участниц Болонского процесса. Дана характеристика современного опыта Украины по разработке национальной рамки квалификаций в контексте Структуры квалификаций ЕПВО (2005) и Европейских квалификационных рамок образования на протяжении жизни (2008). Акцентировано внимание на исследованиях проблемы создания НРК в 2005-2009 гг. отечественными учеными с учетом тенденций модернизации законодательства о высшем образовании.

Ключевые слова: высшее образование, квалификация, структура квалификаций, Европейское пространство высшего образования

Mykhailichenko M.V. CONCERNING THE QUESTION OF THE NATIONAL QUALIFICATION FRAMEWORK OF HIGHER EDUCATION: EUROPEAN AND NATIVE CONTEXT / National Pedagogical Dragomanov University, Ukraine.

In article were opened the modern tendencies of state institutions' activity towards elaboration of the National Framework for Qualifications of the Ukrainian Higher Education; was analyzed the international expertise of the Bologna member countries. Was characterized the present-day of Ukraine towards the elaboration The Framework for Qualifications of the European Higher Education Area (2005) and The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (2008).Also it was accentuated an attention on the investigation the problem of creation NFQ in 2005-2009 by native scientists with taking into consideration the modernization tendencies of the higher education's legislation.

Key words: higher education, qualification, framework for qualifications, European Higher Education Area.

Мета і зміст національних освітніх реформ, які є характерною ознакою сучасного суспільства, обумовлені приєднанням України до Болонського процесу. Ця знакова подія відбулася у травні 2005 року у м. Бергені (Норвегія). Конференція міністрів визначила декілька напрямів формування Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Зокрема, до 2007 р. першочерговим завданнями визначені: введення стандартів і принципів забезпечення якості; розробка національних рамок кваліфікацій; присвоєння і визнання сумісних та порівнянних ступенів; створення можливостей для гнучких освітніх траєкторій. Лондонська (2007) і Львовенська (2009) зустрічі міністрів, відповідальних за вищу освіту, основним завданням визнали: завершення формування на засадах якості і прозорості Європейського простору вищої освіти; досягнення збалансованості національного і загальноєвропейського (Болонського) контексту; забезпечення достатнього рівня автономії вищих навчальних закладів; забезпечення достатнього і стабільного фінансування вищої освіти; завершення освоєння три циклової структури вищої освіти та забезпечення широкого застосування всеосяжної структури кваліфікацій [13;14]. Таким чином, поставлені Болонським процесом завдання спрямовані на суттєві глибинні зміни у функціонування системи вищої освіти країн Європи. Одним з головних викликів при цьому є розробка і упровадження в освітній процес національних структур кваліфікацій. На цьому акцентує увагу Сьюр Берган, керівник відділу вищої освіти і науки департаменту освіти Ради Європи, вказуючи, що в Європі, у контексті Болонського процесу, питання освітніх кваліфікацій є одним з ключових поряд з визнанням та підтвердженням кваліфікаці [18].

У доповіді Європейської асоціації університетів (EUA) «Тенденції» (Trend IV) зазначено, що опис кваліфікацій вищої освіти повинен здійснюватися з точки зору навчального навантаження, рівня компетенцій, результатів навчання та профілю. При формуванні результатів навчання, зокрема, необхідно враховувати чотири основні цілі вищої освіти: підготовка до успішного входження на ринок праці, підготовка до життя і вироблення активної життєвої позиції, особистісний розвиток і підтримка та розвиток попередніх знань [1].

Поняття «кваліфікація» у науково-довідковій літературі розглядається як 1) оцінка визначення чогось; 2) ступінь придатності, рівень підготовки особи до певної роботи(професії) 3) спеціальність, професія, фах [8, 381]. Законопроектом 2009 року про національну систему кваліфікацій визначається кваліфікація як «підтверджена в установленому законом порядку здатність виконувати конкретну роботу чи відповідати сукупності вимог, що пред'являються на конкретному робочому місті» [6]. Отже, у структурі кваліфікації вказується, що *знає, розуміє і здатна виконувати особа*, котра засвоїла певний рівень навчання за напрямом підготовки і отримала відповідну кваліфікацію. Тобто, кваліфікація вказує на результат навчання, за підсумками якого вона і присвоюється. Характерно, що в структурі кваліфікації увага акцентується на результатах (компетенціях) випускника, а не на процедурах отримання кваліфікації, а також на різних шляхах отримання кваліфікації. Національні структури кваліфікацій використовують такі основні інструменти як Додаток до диплома європейського зразка, Європейську кредитно-трансферну систему (ЄКТС) та Рамку кваліфікацій. Остання якраз і дозволяє громадянам,

споживачам освітніх послуг, у зрозумілій, чіткій формі представляти результати свого навчання навчальним закладам та роботодавцям. Слід підкреслити, що структури кваліфікацій розглядаються Радою Європи та Болонським секретаріатом як головний інструмент з реалізації завдань формування Європейського простору вищої освіти [2].

Метою нашої статті є характеристика сучасних напрямів діяльності державних інституцій щодо розроблення національної структури кваліфікацій вищої освіти України.

Вивчення міжнародного досвіду засвідчує, що створення та модернізація єдиної національної системи кваліфікацій (НСК) є одним з першочергових завдань для США, Канади, Австралії та більшості країн-учасниць ЄПВО. Цілком очевидно, що досконала НСК не лише забезпечує збалансованість між попитом і пропозицією на внутрішньому ринку праці, але й забезпечує міжнародне визнання національних стандартів освіти [9].

Так, наприклад, у США досі немає єдиної системи кваліфікацій; окремі штати відпрацьовують нові стандарти освіти для початкових шкіл. Однак, кожна галузь, група спеціальностей або сертифікаційна установа штату визначає та розробляє власні стандарти переважно для працівників, які здійснюють контрольні функції у окремих сферах (існує близько 2000 професій, які вимагають сертифікату, що дає право на діяльність за даною спеціальністю). І хоча з 1994 року працює Національна рада з контролю за розробкою національних стандартів вмінь та класифікацій (що займається питаннями сертифікації у 15 секторах економіки), проте загальновизнаних міжгалузевих свідоцтв професійних кваліфікацій у США на даному етапі не існує.

Австралійська структура кваліфікацій (Australian Qualifications Framework – AQF) як частина НСК створює різнобічну, розвинену національну систему міжгалузевих професійних кваліфікацій. Також AQF – основний механізм перевірки якості освіти; основа, на якій побудовані інші стандарти якості (тип акредитації і реєстрації закладів освіти). Наразі AQF не лише доволі ефективно засвідчує національні стандарти в освіті, але й забезпечує зв'язок між секторами освіти і праці, що дає змогу кожній окремій людині планувати власну освіту на будь-якому етапі кар'єри і заохочує навчання впродовж життя.

Саме останній принцип є визначальним у створенні НСК Данським Технологічним Інститутом спільно із Міністерством освіти. Науковці, використовуючи статистичні дані різних сфер життя в Данії (від розподілення зайнятості в економічних секторах до визначення кореляції між освітою та доходами громадян), здійснили цілісний аналіз форм і змісту освіти, їх відповідності міжнародним стандартам та вимогам внутрішнього ринку праці з метою поліпшення освітніх умов, створення основної НСК, надалі пристосованої до професійно-технічної спеціалізації.

В Іспанії у 1999 році було створено національний Інститут кваліфікацій (The National Institute of Qualifications – INCUAL), який розробив НСК професійної освіти (The National System for Qualifications and Vocational Education and Training – SNCFP), спрямовану на оцінку професійної компетентності працівників з метою задоволення потреб виробничої системи у кваліфікованих кадрах. Основні завдання SNCFP – підвищення якості професійної освіти і підготовки кадрів; розширення можливостей робітників на ринку праці; оцінка професійної кваліфікації людини незалежно від того, як вона була набута.

Схожі функції виконує НСК Португалії, що забезпечує ефективний розвиток професійної освіти в межах освітньої системи та ринку праці, встановлюючи загальні завдання підвищення якості освіти в контексті затвердженої Національної структури кваліфікацій (National Qualifications Framework – NQF).

В Об'єднаному Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії створена інтегрована Національна Рамка Кваліфікацій, що містить в собі рівні кваліфікацій, визнаних в Англії, Уельсі та Північній Ірландії (шотландська НРК ще не інтегрована до НРК вказаних регіонів). Окрім того, у Великій Британії існує система Національних Професійних Кваліфікацій (NVQs), котра базується на національних професійних стандартах. Вони визначають компетентності, знання і розуміння, необхідні для певної професії.

Румунія (у минулому країна «соціалістичного табору») розвиває Національну рамку кваліфікацій для вищої освіти (НРКВО) як єдиний інструмент для визначення структури кваліфікацій і гарантії національного визнання та міжнародного порівняння. НРКВО у цій країні є інструментом для оптимізації навчального плану в університетах, гарантії доступності і зближення результатів навчання для всіх рівнів і типів програм. НРКВО відповідає 6, 7 і 8 рівням Європейської рамки кваліфікацій.

2008 року окремим документом громадськості представлено текст Національної рамки кваліфікацій Російської Федерації [12]. НРК є складовою та основою розробки Національної системи кваліфікацій РФ, до якої мають також увійти галузеві рамки кваліфікацій, професійні та освітні стандарти, національна система оцінки результатів освіти і сертифікації, що передбачає єдині для усіх рівні професійної освіти механізми накопичення та визнання кваліфікацій на національному та міжнародному рівнях. НРК призначена для об'єднань роботодавців, органів управління освітою, підприємств, освітніх організацій і громадян. В основу НРК Російської Федерації покладено ряд принципів, властивих для країн ЄС, серед яких безперервність і наступність розвитку кваліфікаційних рівнів від нижчого до вищого; прозорість

опису кваліфікаційних рівнів для всіх користувачів; відповідність ієрархії кваліфікаційних рівнів структурі розподілу праці і національної системи освіти РФ; врахування світового досвіду при розробці структури і змісту НРК. Національну рамку кваліфікацій утворюють ряд характеристик (дескрипторів) кваліфікаційних рівнів, які подані у вигляді таблиць і розкриті через ряд узагальнень. Аналогічно Європейській рамці кваліфікацій [5;18] в НРК РФ включені дескриптори загальної компетенції, умінь і знань, які розкриваються через відповідні показники професійної діяльності: 1) широта повноважень і відповідальність (визначає загальну компетенцію працівника, масштаб діяльності, ціну можливої помилки, а також повноту реалізації основних функцій управлінської діяльності); 2) складність діяльності (визначає вимоги умінь і залежить від особливостей професійної діяльності); 3) наукоємність діяльності (визначає вимоги до знань професійної діяльності, об'єм та складність інформації, інноваційність) [12]. Загалом структура системи кваліфікацій РФ є двомірною матрицею, вибудованої за координатами «Рівень освіти» (1-9) – «Дескриптори за основними результатами освіти». Характерно, що кожен рівень відповідає з одного боку, Європейській системи кваліфікацій, з іншого –певному ступеню системи безперервної освіти згідно Закону Російської Федерації «Про освіту», що **забезпечує** (виділено автором- М. М.) наступність усіх кваліфікацій і надає НРК РФ національного характеру.

Який досвід і напрацювання станом на 2010 рік має Україна ?

Для системи вищої освіти проблема створення Національної системи кваліфікацій є вкрай актуальною з часу приєднання нашої держави до Болонських угод. Як засвідчують Національні звіти України за 2007 та 2009 роки до Лондонської та Львівської міністерських конференцій, на сьогодні в Україні фактично задекларовано наявність відповідної робочої групи та ще 2007 року МОН України погоджено План дій щодо забезпечення якості вищої освіти, яким констатовано розуміння відповідності НСК вимогам ЄПВО [14].

Відомими вітчизняними науковцями О. Голубенком, Т. Десятовим, Ю. Зіньковським, В. Кременем, В. Луговим, С. Мельником, Т. Морозовою, С. Ніколаєнком, М. Степком, Ю. Сухарніковим, В. Шинкаруком розглядаються методологічні та організаційні-змістові засади створення національних систем (рамок) кваліфікацій в Україні.

Так, зокрема, у травні 2008 року в м. Києві проведено Міжнародний семінар «Національна рамка кваліфікацій», який мав на меті вивчення сучасних підходів з розробки та вдосконалення Національної рамки кваліфікацій відповідно до зобов'язання України на Лондонській конференції щодо запровадження до 2010 року в повному обсязі національної рамки кваліфікацій, котра узгоджується із загальною рамкою кваліфікацій ЄПВО. Прикметно, що учасниками заходу були провідні експерти Ради Європи з проблеми розробки та вдосконалення національних рамок кваліфікацій – екс-голова Болонської робочої групи з розробки рамок кваліфікацій п. Могенс Берг (Данія), п. Стюарт Гарві (Ірландія), п. Альфредо Москардіні (Велика Британія).

Учасниками семінару відзначено, що Національна рамка кваліфікацій сприятиме гармонізації структури вищої освіти України та її подальшій інтеграції в європейський та світовий освітній простір, мобільності студентів і викладачів, підвищенню можливостей працевлаштування на національному та європейському ринках праці. Структури кваліфікацій мають забезпечувати розвиток системи академічних ступенів і впливають на розробку освітніх університетських програм. На сьогодні є дві європейські структури кваліфікацій, які стали визначальними для інших країн в напрямі напрацювань національних систем кваліфікацій. Перша розроблена Робочою групою Болонського процесу і була схвалена на Конференції 2005 року у м. Бергені. Її назва «Рамкова структура кваліфікацій Європейського простору вищої освіти» («A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area (EHEA)». Структура кваліфікацій в ЄПВО визначена трьома ступенями: бакалавр, магістр, докторантура. Ступені можуть бути описані за допомогою дескрипторів (описів того, що має знати, розуміти та мати суб'єкт навчання після закінчення навчальної програми). Основою дескрипторів є результати навчання, сформовані компетенції та загальна кількість залікових одиниць ЄКТС.

Інша структура, розроблена експертами Єврокомісії та схвалена Європарламентом і Радою ЄС у квітні 2008 року, – має назву «The European Qualifications Framework for Lifelong Learning» (Європейські кваліфікаційні рамки для ціложиттєвої освіти). Головна ідея структури – дати європейським країнам єдину модель, за якою класифікуватимуться освітні кваліфікації людини від початкової освіти до рівня доктора наук [5].

Створення єдиної структури кваліфікацій дозволить уникнути двозначностей в оцінці освітнього рівня людини, що прагне продовжити навчання чи знайти собі роботу в іншій країні ЄС.

Європейська структура кваліфікацій (European Qualifications Framework, 2005) є інструментом гармонізації систем кваліфікацій, що існують у державах-членах ЄС. Основними принципами структури є:

а) уніфікація рівнів кваліфікацій в усьому ЄС, зокрема, запровадження восьми рівнів кваліфікації від базової середньої освіти до третього циклу вищої освіти;

б) оцінка кваліфікацій не за „вхідними ресурсами" навчання (learninginputs), тобто тривалістю освіти, типом інституції, країною чи регіоном, де було здобуто освіту тощо, а за результатами навчання (learningoutputs), тобто конкретними знанням та навичками, що їх здобула особа.

Європейська структура кваліфікацій цілком узгоджується із триступеневою структурою вищої освіти, що її визначає Болонський процес, однак охоплює ширше коло типів навчання (середня освіта, неформальне та позаформальне навчання, професійне навчання тощо). Шостий рівень ЄСК відповідає першому циклу вищої освіти за Болонською структурою (бакалаврський рівень); сьомий рівень ЄСК – другому циклу (магістерський рівень), восьмий рівень – третьому циклу (докторський рівень).

Відповідно до рекомендацій, ухвалених Європейським Парламентом, держави-члени ЄС мають пов'язати свої національні системи кваліфікацій із ЄСК не пізніше 2010 року. До 2012 року освітні сертифікати та дипломи, видані в державах-членах ЄС, мають містити інформацію про рівень освіти відповідно до класифікації ЄСК [2;3].

Щодо нинішньої системи кваліфікацій в Україні звернемо увагу на наступне. Законодавчо вона регулюється Законами «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2002), а також наказом Міністерства освіти від 31.07.1998 р. №285 «Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою» [4]. Стан освіти у тому ж 2008 році двічі обговорювався у Верховній Раді України: Комітетом з питань соціальної політики і праці щодо відриву ринку освітніх послуг від потреб ринку праці, забезпеченості його робітничими професіями та Комітетом з питань науки і освіти щодо внесення змін і доповнень до Закону України «Про вищу освіту» [4]. Виняткового значення було надано Національній рамці кваліфікацій, що є «ключовим нормоутворюючим документом для упорядкування організаційної й дидактичної діяльності всіх рівнів системи освіти України, спрямованої на підвищення рівня працевлаштування на національному і європейському ринках праці випускників, у т.ч. вищих навчальних закладів» [16]. Однак з 10 кроків (стадій), запропонованих Болонською Групою з розробки НРК (2007), станом на 1 січня 2009 року реалізовано перші два, третій – частково.

У контексті формування ЄПВО заслуговує на увагу система кваліфікацій, запропонована проф. В. Д. Шинкаруком. Дослідник проблем вищої освіти у контексті Болонського процесу зазначає, що формування національної системи кваліфікацій в контексті Європейського простору вищої освіти забезпечить, по-перше, прозорість, відкритість та визнання термінів та періодів підготовки фахівців з вищою освітою в Україні, а, по-друге, національна система кваліфікацій буде сертифікована відповідними європейськими структурними органами, що дозволить запровадити у вищу освіту України новий додаток до диплома європейського зразка. Нині запроваджуються національні критерії для кваліфікацій у вищій освіті. У системі цих критеріїв розроблені дескриптори кваліфікацій, що відповідають принципу «зрозумілості і порівнянності». Дані критерії будуть узгоджуватися із європейськими підходами, що ставляться до кваліфікацій короткого циклу - молодший спеціаліст (60-120 кредитів ECTS); кваліфікацій першого циклу - бакалавр (180-240 кредитів ECTS); кваліфікацій другого циклу - магістр (60-120 кредитів ECTS), а також кваліфікацій третього циклу (доктор - PhD), де навчання триватиме не менше 3 років [17]. Апробацію схем та методик підготовки магістрів реалізував Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Донецький національний університет, Харківський національний університет радіоелектроніки, Національний університет біоресурсів та природокористування, Хмельницький національний університет та ряд інших. Ми повинні, зазначає відомий вчений, розробити національну систему кваліфікацій для всіх трьох циклів, що буде узгоджуватися із Європейською системою кваліфікацій ЄПВО, а також Європейською системою кваліфікацій навчання впродовж життя [17].

До уваги науково-педагогічної громадськості у 2009 році вченими О. Голубенком та Т. Морозовою представлено оригінальне наукове дослідження з проблеми переформатування Національної структури кваліфікацій в контексті Комюніке міністерської конференції у м. Льовен «Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі» [5]. Виходячи з поставленого міністрами завдання щодо запровадження національної структури кваліфікацій і підготовкою їх до самосертифікації на сумісність з еталонною мета-структурою «Рамкової структури кваліфікацій Європейського простору вищої освіти» («A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area (EHEA)», названі дослідники підкреслюють необхідність переформатування нинішньої структури кваліфікацій вищої освіти. Для цього вкрай необхідним, на думку авторів, є запровадження проекту національного масштабу «Національна структура кваліфікацій вищої освіти на основі результатів навчання». Для цього науковцями комплексно і системно з'ясовано сутність та зміст еталонних дескрипторів, вказано послідовність виконання етапів проекту, підкреслено роль необхідних критеріїв і процедур, які рекомендовані експертами Болонського Секретаріату. Особливостями, зокрема, є те, основою характеристик освітніх програм різних типів є не терміни навчання, а заплановані навчальні результати.

Їх сукупність, що завершуватиме певний цикл навчання, і визначатиме кваліфікацію вищої освіти. Нині найбільш поширеною схемою, що використовується для структурування описів результатів навчання є таксономія Бенджаміна Блума (1956) [5]. Її елементи – знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінювання (критичний аналіз) – розкривають специфікацію розумових умінь та їх поділ на рівні складності від простих, природним чином притаманних людині, до складних, засвоєння й розвиток яких у багатьох випадках пов'язаний зі спеціальними цілеспрямованими діями. Так, до числа простих умінь належить запам'ятовування й відтворення фактів, а до складних – уміння критичного аналізу й логічного висновку. Таким чином, перехід на наступний рівень залежить здатностей тих, хто навчаються на попередньому рівні.

Вітчизняні науковці О. Голубенко, Ю. Зіньковський, М. Степко, В. Шинкарук звертають увагу на практичне застосування системи так званих «дублінських» дескрипторів, що найбільш відповідають опису кваліфікацій вищої освіти України. Зазначимо, що структуру дескрипторів Європейських кваліфікаційних рамок для ціложиттєвої освіти (« The European Qualifications Framework for Lifelong Learning») характеризують знання, уміння та компетентності [5].

Своєрідною програмою створення Національної рамки кваліфікацій є дослідження НДІ соціально-трудових відносин Міністерства праці і соціальної політики України [6]. С.В.Мельником, директором цього інституту, критично оцінено нинішній стан вітчизняних освітніх і професійних стандартів порівняно з європейськими доробками. Підкреслюється нинішній стан неузгодженості кроків Мінпраці та МОН щодо взаємодії та спільної відповідальності. Разом з тим, запропоновано структуру Національної рамки кваліфікацій та систему дескрипторів, які більшою мірою орієнтовані на Європейську рамку (структуру) кваліфікацій навчання впродовж життя (2008).

Таким чином, проведений аналіз [6; 9; 16] засвідчує, що в Україні гострою є потреба реформування та регулювання внутрішнього ринку праці, забезпечення його взаємодії із ринком освітніх послуг, запровадження незалежної оцінки знань, вмінь і навичок працівників (на засадах прозорості й відкритості). Очевидно, що зазначені проблеми потребують законодавчого врегулювання. У липні 2009 року народний депутат України, член Координаційної ради конфедерації роботодавців України О. Б. Шевчук вніс на розгляд Верховної Ради законопроект про національну систему кваліфікацій [6]. Мету його визначено так: формування «єдиної, цілісної, відкритої та гнучкої системи кваліфікацій», а завдання «задоволення потреб ринку праці в кваліфікованій робочій силі; узгодження існуючих систем кваліфікацій; створення інтегрованого механізму для визначення кваліфікацій, здобутих в процесі формального та неформального навчання». Принципи побудови та призначення НСК України цього документу відповідають основоположним засадам формування НСК у інших країнах світу (Канади, США, Австралії): обов'язковість, рівність, гнучкість, компетентність, доступність і поступовість. Пропонується наступна структура Національної системи кваліфікацій: 1) національна рамка кваліфікацій; 2) кваліфікаційні рівні та вимоги; 3) професійні стандарти; 4) оцінка та підтвердження кваліфікацій і компетенцій; 5) система органів у сфері підтвердження кваліфікацій; 6) система фінансування НСК.

Національна рамка кваліфікацій як складовий компонент НСК має 8 кваліфікаційних рівнів (у Росії 9) із зазначенням конкретних знань, умінь і навичок, якими повинен володіти працівник на відповідному етапі, що забезпечуватиме прозорість опису рівнів кваліфікацій для усіх користувачів (роботодавців, працівників). У проекті закону збережена структурна і змістова відповідність Національної рамки кваліфікацій України з Європейською рамкою (структурою) кваліфікацій навчання впродовж життя (2008). Зазначимо, що НДІ соціально-трудових відносин Міністерства праці та соціальної політики України також пропонує 8-ступеневу модель Національної рамки кваліфікацій в Україні, у т.ч. для сфери вищої освіти з детальним описом 6 (бакалаврат), 7 (магістрат) та 8 (докторат) ступенів [6].

Враховуючи досвід Російської Федерації, доцільно, безперечно, створити Національне агентство кваліфікацій, діяльність якого спрямовується Кабінетом Міністрів України через МОН України, на яке покладено завдання впровадження державної політики у сфері підготовки кваліфікованих кадрів. Проведені громадські обговорення (2009) підкреслюють, що прийняття закону дозволить розширити та впорядкувати ринок освітніх послуг із урахуванням реальних та перспективних потреб ринку праці, покращити якість змісту професійної освіти. Упровадження Національної рамки кваліфікацій сприятиме забезпеченню якості та прозорості кваліфікацій, їх співставленню з кваліфікаціями інших країн, взаємному визнанню на міжнародному рівні освітніх документів [2; 9]. Разом з тим, експертами відзначається неузгодженість вказаного законопроекту з правовими нормами Закону України «Про освіту», що свідчить про відсутність консультативної взаємодії між Міністерством освіти і науки України та Академією педагогічних наук [4]. З огляду на це, логічним вдається запропонований Мінпраці проект постанови Кабінету міністрів України про Концепцію розробки, затвердження та подальшого супроводження Національної рамки кваліфікацій із дескрипторами (описами) до них. Вона визначає процедуру розробки, погодження, затвердження Національної рамки кваліфікацій із дескрипторами (описами) до них, основні дефініції (терміни та поняття), відповідальних виконавців,

інституції, які супроводжуватимуть у подальшому Національну рамку кваліфікацій, їхні функції, права та повноваження, обсяги та джерела фінансування, терміни розробки та внесення змін і доповнень до НРК у подальшому, типову структуру НРК та типовий макет дескриптора (опису) академічної та професійної кваліфікації, механізм взаємодії центральних органів виконавчої влади, соціальних партнерів національного та галузевого рівня, професійних асоціацій, навчальних закладів, профільних наукових установ та недержавних інституцій відповідного (суміжного) спрямування. Широке обговорення та прийняття відповідного політичного рішення щодо НРК, без сумніву, сприятиме ефективному входженню нашої держави до ЄПВО [6].

Отже, модернізація національної системи кваліфікацій зумовлена необхідністю забезпечення взаємозв'язку між ринком освітніх послуг і ринком праці, приведення обсягів та якості професійної освіти й навчання у відповідність до потреб роботодавців, підвищення ролі соціальних партнерів, суб'єктів господарювання в реалізації стратегії навчання впродовж життя [17]. Україна намагається переформатувати вже існуючу НСК та узгодити її з Європейською структурою кваліфікацій. Цей процес найбільш активізувався останнім часом, що зумовлено не лише євроінтеграційними прагненнями держави та реформуванням вищої освіти в умовах Болонського процесу, але й певними негативними внутрішніми чинниками, серед яких –«дипломоване безробіття». Інша, не менш важлива, внутрішня проблема в Україні, що зумовлює зацікавленість прискоренні створення НСК – це недостатня кваліфікація вже працюючих робітників через зниження якості навчання та професійної компетентності [4; 9]. На думку вченого міжнародного рівня М.Ф. Степка, нині складною є проблема визнання нових кваліфікацій і напрямів підготовки з боку Мінпраці України. Змінювалося освітнє законодавство, програми навчання, але не змінювалися підходи цього відомства до формування класифікатора професій, переліку первинних посад та вимог фахівців, особливо для молодших спеціалістів та бакалаврів. Це не дозволяло вищим навчальним закладам запроваджувати нові програми підготовки, усувати дублювання програм підготовки включно до спеціаліста. Тому потрібні спільні зусилля МОН та Мінпраці щодо розширення переліку первинних посад для бакалаврів з урахуванням досвіду провідних країн Європи [15].

Цілком переконливою є принципова позиція віце-президента АПН України В.І. Лугового, котрий підкреслюючи важливість запровадження НРК, створеної на результатах навчання, характеризує нинішню ситуацію з цієї проблеми у державі як суперечливу, якій бракує системності [10]. Найголовнішими причинами є внутрішні, національні. Головні з них – це, насамперед, недоступність для науковців і громадськості відповідних напрацювань МОН України. Критично також оцінює вчений недостатню якість вже проаналізованого нами законопроекту О. Б. Шевчука. Слід спрямувати зусилля усіх зацікавлених сторін щодо врахування рекомендацій з розробки НРК Лондонської міністерської зустрічі 2007 року [5;10]. На державному рівні доцільно утворити міжурядову робочу групу на чолі з МОН України. Перед ухваленням відповідного законопроекту на урядовому рівні має бути затверджена відповідна концепція.

Зовнішніми причинами, зазначає проф. В. І. Луговий, є неузгодженість Рамки кваліфікацій ЄПВО 2005 року та Європейської рамки кваліфікацій для ціложиттєвого навчання (впродовж життя) 2008 року. Цілком погоджуємось, що окремі положення, наприклад, характеристики компетентностей, різних підходів до опису кваліфікаційних рівнів, думки різних сторін про системотворчий зміст кваліфікацій (академічні чи професійні) тощо суттєво різняться. Наступною проблемою у цій групі є невизначеність сторін, які особливо зацікавлені і залучені до запровадження ефективної НРК. Не менш важливе значення має збалансованість зусиль як вчених, дослідників, викладачів, так і науковців щодо національної рамки кваліфікацій. Очевидно, для вищої освіти спроможність здійснити опис кваліфікаційних рівнів є вищою, тоді як для професійної освіти такі можливості переважають у роботодавців. Зважаючи на викладене, перед науковцями та роботодавцями, Міносвіти та Мінпраці перспективними будуть професійні дискусії, глибокі змістовні діалоги, формування спільної позиції, вироблення єдиної концепції щодо вітчизняних засад структур і змісту кваліфікацій [10].

Отже, реформування та модернізація НСК України, запровадження Національної рамки кваліфікацій, наближення їх до європейських стандартів дозволить громадянам:

- вільно орієнтуватися на ринку праці й освітніх послуг, правильно та зважено обирати спеціальність, отримувати об’єктивну інформацію про вимоги роботодавців;
- мобільно реагувати на зміни на внутрішньому і міжнародному ринку праці;
- розвивати набуті професійні навички впродовж життя або здобувати нові;
- отримувати об’єктивне підтвердження власної кваліфікації через незалежні атестаційні служби;
- стати більш конкурентоспроможними і захищеними на зовнішніх ринках праці (через визнання їх компетенцій і кваліфікацій відповідно до міжнародних вимог) [9;11;13].

Розроблення проекту Національної структури кваліфікацій триватиме ще певний період, який, вочевидь, буде залежати від прийняття Верховною Радою України змін і доповнень до діючого Закону України «Про вищу освіту» [4]. Прийняття НСК сприятиме узгодженню запитів й потреб на кваліфікації від

роботодавців з урахуванням актуальних і перспективних ринкових потреб. Відповідно рамка кваліфікацій створюватиме основу для забезпечення різноманітних запитів і можливостей навчання, підвищення якості освітньої діяльності, доступу до вищої освіти, взаємозв'язку та визнання кваліфікацій як у державі, так і за її межами. Украй важливим є забезпечення НРК механізмами правового та інституційного врегулювання попиту на кваліфікації працівників з боку ринку праці та пропозиції кваліфікацій з боку системи освіти.

Узагальнюючи, підкреслимо, що національні рамки (описи) кваліфікацій сприяють забезпеченню відповідності кваліфікацій знанням, умінням і компетенціям та потребам професійної сфери діяльності; задоволенню запиту на кваліфікації з боку як громадян, так і підприємств; узгодженості і наступності між кваліфікаціями в системі вищої освіти, освіти дорослих, загальної середньої освіти та професійно-технічної освіти за рахунок спільної структури; сприяння розвитку і навчанню упродовж всього життя. І найголовніше – суспільству ще потрібен час для глибшого осмислення і системного розуміння призначення національної структури (рамки) кваліфікацій у контексті модернізації вищої освіти, сучасних викликів економічної сфери суспільства та інтересів кожного громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадарач Д. Актуальные вопросы интернациональной гармонизации образовательных систем: монография / Д.Бадарач, Б.А. Сазонов.–М.: Бюро ЮНЕСКО в Москве; ТЕИС, 2007.–190 с.
2. Берган Сьюр. Болонская конференция по системам квалификаций. Заключительный отчет Министерства науки, технологии и инноваций Дании, Копенгаген, 13-14 января 2005г. / Сьюр Берган / [Електронний ресурс] – Режим доступу *http: // dic.edu.ru/international_community/projects/bol/1375*
3. Болонський процес / Європейський освітній портал /[Електронний ресурс]– Режим доступу: http://eu-edu.org/
4. Вища освіта України: європейський вимір та українські перспективи.– К.: Парламентське вид-во, 2009.– 632 с.
5. Голубенко О. Національна структура кваліфікацій вищої освіти: проблеми переформатування / О. Голубенко, Т. Морозова // Вища школа. – 2009. – № 11. – С. 50-60.
6. Державна установа Науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин Міністерства праці та соціальної політики України/ ДУ НДІ СТВ Мінпраці / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.lir.lg.ua
7. Десятов Т. Національні рамки кваліфікацій в країнах ЄС: порівняльний аналіз: Наук.-метод. посібник / Т. Десятов; За ред. Н.Г. Ничкало.–К.: АртЕк, 2008.–264 с.
8. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень.–К.: Юрінком Інтер, 2008.–с.381.
9. Лебідь Є. Концепція національної системи кваліфікацій в Україні та світі / Є. Лебідь / [Електронний ресурс]– Режим доступу: *http://www.europexxi.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=60&Itemid=38*
10. Луговий В.І. Національна рамка кваліфікацій, які пов'язані з вищою освітою: стан і труднощі розроблення в Україні / В.І.Луговий / [Електронний ресурс] – Режим доступу: *http://www.tempus.org.ua/uk/vyshha-osvita-ta-bolonskyj-proces/ogljad/220-nacionalna-ramka-kvalifikacij.html*
11. Мельник С.В. Розробка освітніх та професійних стандартів нового типу на базі чинних аналогів / С.В. Мельник / [Електронний ресурс]– Режим доступу: *www.nbuv.gov.ua/* portal / Soc_Gum/Vzuk/2008_18/tom/140_150.pdf
12. Национальная рамка квалификаций Российской Федерации : рекомендации / О.Ф. Батрова, В.И.Блинов, И.А Волошина и др.–М.: Федеральный институт развития образования, 2008.–14 с.
13. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи інноваційним розвитком системи освіти України: монографія / С.М. Ніколаєнко.– К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008.–419 с.
14. Основні засади розвитку вищої освіти України – Частина 4 / [упорядники Шинкарук В. Д., Бабин І. І. та ін.].– К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008.– 173 с.
15. Степко М.Ф. Місія університетів і взаємодія з ринком праці: українські реалії / М.Ф.Степко // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Тематичний випуск // Вища освіта України.– Додаток 4, том II(14).–2009.–С.118-126.

16. Сухарніков Ю.В. Реформа вищої освіти: європейські пріоритети України/ Ю.В. Сухарніков / [Електронний ресурс]– Режим доступу: *www.niss.gov.ua/book/Osvita/5.pdf*

17. Шинкарук В. Основні напрями модернізації структури вищої освіти України / В. Шинкарук // Вища школа.–2007.–№5.– С.3-16.

18. Bergan Sjur. Qualifications.Introduction to a concept.– Counsil of Europe, 2007.- 274 p.

УДК 371.111:37.014(477)

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ОСНОВІ ГОТОВНОСТІ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Приходько В.М., к.пед.н., доцент

Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

У статті обґрунтовується необхідність удосконалення критеріїв оцінювання роботи керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Особлива увага приділена критерію готовності керівників до здійснення моніторінгових досліджень.

Ключові слова: загальноосвітній навчальний заклад, управлінська діяльність, моніторинг, моніторингові дослідження

Приходько В.Н. К ВОПРОСУ ПРО КРИТЕРИИ ОЦЕНИВАНИЯ РАБОТЫ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ НА ОСНОВЕ ГОТОВНОСТИ К ОСУЩЕСТВЛЕНИЮ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ / Запорожский областной институт последипломного педагогического образования, Украина.

В статье обосновывается необходимость усовершенствования критериев оценивания работы руководителей общеобразовательных учебных заведений. Особенное внимание уделено критерию готовности руководителей к осуществлению мониторинговых исследований.

Ключевые слова: общеобразовательное учебное заведение, управленческая деятельность, мониторинг, мониторинговые исследования.

Prikhod'ko V.N. TO QUESTION ABOUT CRITERIA OF EVALUATION OF WORK OF GENERAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS ON BASIS OF READINESS TO REALIZATION OF MONITORING OF QUALITY OF EDUCATION / Zaporozhia regional institute of poslediplomnogo pedagogical education, Ukraine.

The necessity of improvement of criteria of evaluation of work of leaders of general educational establishments is grounded in the article. The special attention is spared the criterion of readiness of leaders to realization of monitoring researches.

Keywords: general educational establishment, administrative activity, monitoring, monitoring researches.

DU CHOC DES, OPINIONS
JAILLIT LA VERITE (фр.)-
Боротьба думок породжує істину

На кожному етапі розвитку освіти виникало та виникає питання щодо оцінювання роботи керівника навчального закладу. Саме тому в заходах Міністерства освіти і науки України щодо розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти на період до 2012 року, затверджених наказом МОН від 20.01.10 №20, одним із паритетних пунктів плану заходів розпорядження КМУ №1622 р від 5.10.2009 є розробка критеріїв оцінювання роботи керівників загальноосвітніх навчальних закладів та інших педагогічних працівників як складову Положення про атестацію керівників загальноосвітніх навчальних закладів [1].

Сучасний загальноосвітній навчальний заклад є відкритою соціальною (соціально-педагогічною) системою, яка має певну внутрішню організацію з вираженою ієрархічністю, здібністю зберігати стійкий стан, але в той же час достатньо динамічною для успішного функціонування, і яка створює єдину систему з навколишнім освітнім простором. Саме в цій системі проектуються та реалізуються самостійні рішення членів педагогічних колективів та їх керівників, пріоритетні принципи гуманізму та демократії, результативні технології, інноваційні процеси.